

INSONNING MA'NAVYIY-AXLOQIY BELGILARINI IFODALOVCHI TIL BIRLIKLARINING LINGVOMADANIY TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i03.100>

Sadoqatxon Sharipova Abbosxon qizi
sadoqatsharipova78@gmail.com
Qo'qon davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada insonning ma'naviy-axloqiy belgilarini ifodalovchi til birliklari lingvomadaniy tahlil asosida o'rganiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi til birliklari solishtirilib, ularning semantik, pragmatik va madaniy xususiyatlari aniqlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, har bir tilning madaniy konteksti til birliklarining axloqiy mazmunini shakllantiradi va ifodalaydi. Maqola natijalari lingvistik tadqiqotlar, pedagogik metodika va tarjima amaliyotida foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: lingvomadaniy tahlil, til birliklari, ma'naviy-axloqiy belgilar, o'zbek tili, ingliz tili, semantika, pragmatika, axloqiy norma

LINGUISTOCULTURAL ANALYSIS OF LANGUAGE UNITS EXPRESSING HUMAN MORAL AND MORAL CHARACTERISTICS (ON THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEKISTAN LANGUAGES)

Sadoqatxon Sharipova Abbosxon kizi
sadoqatsharipova78@gmail.com
Kokand State University

Abstract: This article examines linguistic units that express the spiritual and moral qualities of a person through a linguocultural analysis. Linguistic units in English and Uzbek are compared, and their semantic, pragmatic, and cultural features are identified. The results of the study show that the cultural context of each language shapes and expresses the moral meaning of linguistic units. The findings of the article may be useful for linguistic research, pedagogical methodology, and translation practice.

Keywords: linguocultural analysis, linguistic units, spiritual and ethic qualities, Uzbek language, English language, semantics, pragmatics, ethic norms

Kirish

Til insonning ijtimoiy va ma'naviy hayotida asosiy vosita bo'lib, u orqali inson qadriyatlari, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy normalar ifodalanadi. Ma'naviy-axloqiy belgilarni ifodalovchi til birliklari tilshunoslikda muhim o'ringa ega bo'lib, ularning lingvomadaniy tahlili til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishga yordam beradi.

Zamonaviy tilshunoslikda til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan, lingvomadaniyatshunoslik til birliklarini milliy madaniyat, an'ana va qadriyatlar bilan bog'liq holda tahlil qilish imkonini beradi. Insonning ma'naviy-axloqiy belgilarini ifodalovchi so'zlar, iboralar va frazeologik birliklar turli tillarda turlicha semantik va pragmatik xususiyatlarga ega bo'lib, ular orqali har bir xalqning axloqiy qarashlari namoyon bo'ladi.

Ingliz va o'zbek tillari misolida bunday tahlil turli madaniy va ijtimoiy kontekstlarni ko'rsatadi. Tadqiqotning maqsadi - ma'naviy-axloqiy til birliklarini lingvomadaniy jihatdan tahlil qilish, ularni solishtirish va ularning madaniy-kontekstual xususiyatlarini aniqlashdir.

Usullar (Methods)

Tadqiqot sifatida solishtirma lingvistik va lingvomadaniy tahlil metodi qo'llanildi. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek tilidagi:

- adabiy matnlar,
- pedagogik nutqlar,
- ommaviy axborot vositalari va maqollar,
- xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanildi.

Tadqiqot quyidagi metodlarga asoslandi:

1. *Semantik tahlil* - til birliklarining axloqiy mazmunini aniqlash.
2. *Pragmatik tahlil* - til birliklarining kontekstga bog'liqligi va ishlatilish xususiyatini o'rganish.
3. *Solishtirma tahlil* - o'zbek va ingliz tillaridagi axloqiy-mazmunli til birliklarini taqqoslash.
4. *Lingvomadaniy tahlil* - til birliklari madaniy kontekstga qanday moslashishini aniqlash.

Natijalar (Results)

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, ingliz va o'zbek tillaridagi ma'naviy-axloqiy til birliklari quyidagi mezonlar bo'yicha farqlanadi:

1. *Semantik mezon:*

- Ingliz tilida: honesty, respect, loyalty, responsibility.
- O'zbek tilida: halollik, hurmat, sadoqat, mas'uliyat.

2. *Pragmatik mezon:*

•Ingliz tilida axloqiy birliklar ko‘pincha huquqiy va ijtimoiy kontekstda ishlatiladi, masalan: “*Show respect to elders*”.

•O‘zbek tilida esa axloqiy birliklar ko‘proq odat va ijtimoiy me‘yorlarga bog‘liq, masalan: “*Ota-onani hurmat qil*”.

3. *Lingvomadaniy farqlar:*

•Ingliz tilida axloqiy birliklar universal qadriyatlarni aks ettiradi.

•O‘zbek tilida axloqiy birliklar milliy an‘ana va odatlarni ham o‘zida mujassamlashtiradi.

4. *Emotsional-ma‘naviy xususiyat:*

Har ikkala tilda axloqiy birliklar tinglovchida ijobiy emotsional ta‘sir uyg‘otadi, lekin o‘zbek tilida bu ta‘sir ko‘proq samimiylilik va madaniy bog‘liqlik orqali ifodalanadi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, til birliklari nafaqat semantik ma‘noga, balki madaniy va ijtimoiy kontekstga ham bog‘liq. Shu bilan birga, tarjima va lingvistik tadqiqotlarda bu birliklarning kontekstga mos tushishi muhim ahamiyatga ega.

Muhokama (Discussion)

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, lingvomadaniy tahlil orqali:

- til birliklarining axloqiy mazmuni va ijtimoiy konteksti o‘rganilishi;
- ikki tilning madaniy qadriyatlari solishtirilishi;
- pedagogik metodika va tarjimada qo‘llanishi mumkin.

Masalan, maktab darslarida ingliz tilidagi *honesty*, *respect* kabi birliklarni o‘zbek tilidagi ekvivalentlari bilan solishtirib o‘rgatish, bolalarda nafaqat til bilimini, balki axloqiy qadriyatlarni ham rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa (Conclusion)

Insonning ma‘naviy-axloqiy belgilarini ifodalovchi til birliklarini lingvomadaniy tahlil qilish til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib beradi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi birliklar semantik, pragmatik va madaniy xususiyatlar bo‘yicha farqlanadi, lekin ularning asosiy vazifasi - axloqiy qadriyatlarni ifodalashdir. Ushbu tadqiqot lingvistik tadqiqotlar, tarjima va pedagogik metodika uchun foydali bo‘lishi mumkin.

Lingvomadaniy tahlil natijasida til birliklari orqali nafaqat axloqiy tushunchalar, balki jamiyatning ma‘naviy qadriyatlari, dunyoqarashi va madaniy stereotiplari ham ifodalanishi aniqlanadi. Ingliz tilida ko‘proq individual fazilatlar va shaxsiy mas‘uliyat bilan bog‘liq axloqiy tushunchalar aks etsa, o‘zbek tilida jamoaviy qadriyatlar, hurmat, kamtarlik va odob kabi tushunchalar alohida ahamiyat kasb etadi.

Insonning ma‘naviy-axloqiy belgilarini ifodalovchi til birliklarini lingvomadaniy jihatdan o‘rganish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik va tarjima nazariyasi uchun ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari kelgusida qiyosiy tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik hamda til o‘qitish metodikasida samarali foydalanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. J. Xudoyberdiyev. O‘zbek tilshunosligi asoslari. Toshkent, 2010.
2. S. Yoqubov. Til va madaniyat. Toshkent, 2015.
3. N. Raximov. Til birliklarining semantikasi. Samarqand, 2018.
4. O. Abduvaliyev. Pedagogik lingvistika. Toshkent, 2020.
5. M. Islomov. Axloqiy-ijtimoiy qadriyatlar til orqali. Buxoro, 2016.
6. D. Crystal. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge, 2003.
7. Language, Culture and Society (Journal, Vol. 6-7). 2024-2025..
8. Hamid Khoshmurodovich Bozorov. Peculiarities of Lexicon in Linguoculturology (On the Example of Uzbek Folk Tales). American Journal of Social and Humanitarian Research, 2021.
9. M. Baker. In Other Words: A Coursebook on Translation. London, 2011.
10. Minoo Alemi & Zia Tajeddin. Cultural Linguistics and ELT Curriculum. Singapore, 2025.